

La boca segellada

Eugène Pujarniscle

Traducció a cura de
Montserrat Gallart i Sanfeliu

Editorial Tríode

TRÍODE

Títol original: *La bouche scellée*

Eugène Pujarnisclé, 1931

Darrera edició en francès: Ed. Kailash (París, 1997)

© Hereus d'Eugène Pujarnisclé

© Traducció de Montserrat Gallart i Sanfeliu, 2021

© Nota final: Henri Copin

© D'aquesta edició: Edicions Trípede, SL

Carrer Aribau, 114, entl.4a Barcelona, 08036

www.tripode.cat

Instagram: www.instagram.com/editorialtripode/

Facebook: www.facebook.com/TripodeEditorial/

Twitter: www.twitter.com/Ed_Tripode

Disseny i maquetació: Elma Presas

Correcció: Helena Batlle

Imprès a Impremta Pagès, d'Anglès (la Selva)

Primera edició: setembre de 2021

ISBN: 978-84-123920-4-3

Dipòsit legal: B 14349-2021

Tots els drets reservats. Si voleu fotocopiar legalment parts d'aquest llibre, us podeu dirigir a CEDRO (cedrocat@cedro.org o 932720445)

ÍNDIX

LA CRIDA D'ÀSIA	9
RETORN DE L'EXILI	25
UNA NIT A SAIGON	33
CHANTHALY	39
L'AFER BARGÈS	53
ENTRE DUES PIPES	59
L'ANELL	67
EL GUIA	77
IDIL·LI THAI	87
EL SECRET DE DUC	95
LA MARXA CAP AL TRESOR	105
MANOËLA	117
EL QUI TÉ PROHIBIDA L'ESTADA	129
NOTA FINAL: <i>Misterioses aventures de la selva asiàtica</i>	137

I

La crida d'Àsia

Podria indicar-vos amb total precisió l'any, fins i tot el mes, en què vaig conèixer el protagonista d'aquestes macabres aventures. N'hi hauria prou que exhumes, d'aquesta capsa de cartró que em mostra els seus agafadors de coure, els documents, del tot humitejats, damunt dels quals figuren les etapes de la meua carrera colonial. Però em sento prou impacient per tenir en compte qualsevol disciplina i no experimentar certa incomoditat, si he de remenar aquests testimonis oficials de la meua dependència administrativa. I, a més, ¿de què serviria inscriure una data europea a l'inici d'una història que us traslladarà fins als confins del món asiàtic i que us farà baixar fins als abismes de l'ànima asiàtica? M'estimo més descriure-us com era la meua sensibilitat en l'època en què vaig veure per primera vegada el personatge singular que em va transmetre aquest relat.

Jo arribava al final d'unes vacances, passades gairebé enterament a la costa provençal, entre un bosc de pins i el mar. A la Indoxina només hi havia estat cinc o sis anys, i ja m'havia captivat. No l'estimava pas per la fràgil pàtina amb què l'ha ornada la nostra civilització, com era el cas de bon nombre d'europaus que s'envaneixen d'Europa. El que m'havia atret cap a ella era ella mateixa, allò que té de propi i que no podem trobar enlloc més. Havia anat a buscar-la, lluny de les carreteres i dels carrers lliurats als tramvies i als automòbils, al fons de la selva més hostil i dels seus carrerons més sòrdids. No la trobava mai tan bella com quan se'm mostrava en la seva completa nuesa. N'estimava fins i tot les ferides. Com un veritable amant, quan n'era lluny, n'enyorava les mossegades tant com els petons.

En el paisatge d'una puresa clàssica que vestia el meu exili, en el qual tot hauria hagut de parlar-me de la meva infantesa, sota aquest sostre patern, del qual havia vist col·locar cadascuna de les teules, malgrat totes les atencions amb què em veia embolcallat, només pensava en Àsia, no veia altre lloc que Àsia i únicament existia per Àsia. Els llargs anys i fecunds que havien precedit la meva marxa cap a l'Extrem Orient se m'apareixien com una plana extensa i buida. Si hi endinsava el meu esperit, era tan sols per descobrir-hi els orígens més remots de la meva vocació colonial. En canvi, amb quin relleu, amb quin esclat no s'erigien en la meva memòria les imatges d'algun poblet annamita, de qualsevol clariana de Cambodja descoberta en alguna jornada de caça o d'excursió! Tot allò

que havia vist, dit o fet allà assolia als meus ulls una importància prodigiosa, com als ulls d'un historiador l'assoleixen els més insignificants incidents d'un dia que hagi canviat el destí d'un imperi. Era com aquell dorment que inclou en el corrent del seu somni les més mínimes sensacions que el colpeixen: al meu voltant tot evocava el país d'on venia. Aquells pins, que gemegaven amb el vent de l'est i que xiulaven amb el mestral, se m'enduien a la riba dreta del riu dels Perfums, davant les muralles de Hué, al cim d'aquells turons resinosos que vigilen la plana de les Tombes. Aquella primavera meridional desvetllava el meu menyspreu amb la seva lentitud prudent. Li confrontava la brutal eclosió de la primavera tonquinesa, que només necessita una nit per ornamentar amb flors vermelles les branques sense fulles dels miraguans, tot seguit, al cap d'uns quants dies, les deixa caure per terra com objectes que una raqueta ha deixat escapar. Aquella banyista rossa que, amb el seu peu rosat feia puntetes a l'arena de la platja, no em semblava pas exempta de gràcia. Però jo somreia quan sentia els meus companys que celebraven àmpliament els seus preciosos ulls blaus i el seu cos que emocionava. Els ulls, ¿poden ser bells, si no són negres i amples com els de les noies d'Annam? I un cos, ¿pot emocionar sota un sol que daura però que no bronzeja? En resum, a cada invitació que em feia la pàtria jo li responia amb un llarg eco asiàtic.

Començà la tardor, la darrera de les estacions que em retenia a Europa. Un cerç persistent, unes quantes glaçades furtives

preocupaven els camperols i els anunciaven un hivern dur. Jo pensava, egoïstament, que aviat posaria la barrera del tròpic entre l'hivern i jo mateix. A través dels diaris estava al corrent dels moviments del transatlàntic que venia a buscar-me. Havia començat els preparatius i qualsevol dels objectes que desava en una de les maletes el col·locava amb el pensament en un indret determinat de casa meva de Hanoi que, a mesura que anava omplint maletes, se m'afigurava més propera i més precisa.

Havia encarregat a una agència que llogués la casa de la Provença; però no tenia gaires esperances. Qui estaria tan mal informat per venir, en aquesta època de l'any, a tancar-se en una casa aïllada accessible igualment al mestral i al vent de l'est? Tanmateix, tornant d'una curta estada a Marsella, vaig assabentar-me que s'havia presentat un eventual llogater, que havia visitat la torre i que li havia agradat. Algú original, sense cap dubte! Tornaria aviat per tancar l'acord.

Efectivament, l'endemà, mentre acabava d'omplir la darrera maleta, el soroll d'un cotxe em va fer sortir a la terrassa. Un vehicle elegant, luxós diria, va aturar-se davant la reixa. En va baixar un home que duia pellissa. L'eventual llogater, sens dubte. En la satisfacció que vaig sentir en aquell moment, juro que no hi havia en absolut el pensament del profit que m'aportaria aquesta visita, profit gens menyspreable, cal que ho digui, a la fi d'unes vacances d'aquelles que arruïnen els colonials. Però aquell home que venia a ocupar casa meva m'empenyia, d'alguna manera, cap a la Indoxina i per això li estava agraït.

El mirava mentre avançava per l'avinguda que lluía denses palmeres a banda i banda. Aleshores, l'interès que m'inspirava va esdevenir més viu alhora que canviava de naturalesa. El seu caminar tenia una flexibilitat, una elasticitat, que em recordava els vells corredors de la selva que de vegades havia vist pels carrers de Hanoi. Abans de recolzar-se a terra, els seus peus feien un moviment imperceptible cap al costat, com per allunyar, per aixafar les herbes que molestaven, que podien tallar. El vaig rebre a la part més alta de l'escala que duia directament a la terrassa. Es va presentar de seguida. No vaig percebre del tot el seu cognom, que em va semblar estranger, italià o espanyol. Em va explicar que el seu mal estat de salut li impedia romandre a grans ciutats, que necessitava aire pur i solitud, i que casa meva li convenia molt. S'expressava amb soltesa fins de manera distingida. El seu cos i la manera de caminar semblaven de persona jove, però la seva cara, ben afaitada, semblava envellida, i amb un deix de cansament i d'avorriment que em van colpir. La pell, que mantenia la petja de les mossegades del sol, indicava que patia del fetge o de l'estómac. Tenia els ulls d'un verd tèrbol, com l'aigua d'un bassal. Vàrem entrar al despatx. Alguns panells brodats de Tonquín, amb *sampots*¹

1 El *sampot* és el vestit nacional de Cambodja. És una tela llarga, rectangular, que es posa al voltant de la part inferior del cos. Es pot doblegar de maneres molt diferents. Remunta a l'època de Funan, quan els diplomàtics xinesos varen ordenar al rei de Cambodja que demanés als seus ciutadans que es vestissin. (*N. de la t.*)

sobre els quals desfilava una processó d'elefants, n'adornaven les parets. Aquests pàl·lids reflexos d'una Àsia llunyana varen atraure l'atenció del visitant.

—Me'ls deixarà? —em preguntà. L'hi ho vaig prometre. Va afegir:— La seva serventa m'ha dit que vostè era un colonial i que tornaria a Tonquín. Ah, com l'envejo que pugui viure allà!

De sobte, va callar; semblava que temés haver parlat massa. Tot seguit, com canviant de conversa, va elogiar la casa; en valorava la disposició interior i la ubicació. S'hi instal·laria des que jo me n'anés. Va voler deixar-me una bestreta. Vaig buscar paper blanc per fer-li el rebut i, com que no en trobava damunt la taula atapeïda d'objectes, vaig cridar la serventa. Va entrar amb la seva filleta; la nena, molt refredada des de feia setmanes, va començar a tossir.

—Té una tos lletja —va comentar el meu company.

Vaig elogiar la mare, i ell va dir que voldria que continués treballant a la casa.

—Cal que vigileu la menuda —em va dir baixet—. Té una tos preocupant.

En un nou accés, més fort que els anteriors, el visitant no va poder evitar aixecar-se, va colpejar una mica les galtes de la criatura per donar-li confiança i la va auscultar durant una bona estona.

—Necessita cures importants —va dir—. Té una ranera... Un indicati de pleura a la banda de dalt del pulmó dret. No us descureu.

Mentrestant jo havia trobat paper blanc.

—Em torna a dir el seu nom? —vaig demanar-li.

—Serbozat. Una *s* a l'inici i una *z* al final.

—Doctor Serbozat? —vaig dir sense mirar-lo.

Com que no va respondre de seguida, vaig alçar els ulls per mirar-lo i vaig sorprendre'm de veure-li la fesomia alterada. Les galtes, fins aleshores tan pàl·lides, ara eren d'un vermell lil·lós. Sota les celles espesses, els ulls miraven amb irritació. Les mans, que tenia encreuades en el pom d'un jonc de Singapur, tremolaven amb agitació.

—Doctor, doctor? —va dir a la fi amb veu entretallada—; qui li ho ha dit, això? Qui li ho ha pogut fer creure? No soc doctor, mai no he estat doctor, em sent? Mai, mai!

—Disculpi'm —vaig dir amb força sang freda—. Ho he dit sense cap mala intenció: el títol de doctor mai no ha estat una ofensa. Per la manera com ha auscultat aquesta nena, m'ha semblat que era un home d'ofici. M'he equivocat. No en parlem més.

—Auscultar —va dir, ja més calmat—; qui no sap auscultar avui en dia? Vaig viure a la selva, sovint a quinze dies de marxa per trobar un metge. Vaig haver d'aprendre a tenir cura dels meus homes.

—Ah, va viure a les colònies, doncs?

—Sí, a Tonquín, com vostè.

—Oficial?

—Oficial i després prospector.

Vàrem començar a parlar de Tonquín. I a l'instant se li va dissipar aquella mena d'incomoditat que les meves paraules imprudents —d'altra banda del tot naturals— havien establert entre nosaltres. Em vaig fer retret del bri de desconfiança que durant un minut m'havia allunyat d'aquell home, en qui, tanmateix i des del primer moment, havia reconegut un company.

I vaig pensar, ¿pot ser que sis mesos de vida de província m'hagin transformat en un d'aquells burgesos timorats que consideren que qualsevol desconegut és sempre un enemic? ¿Pot ser que en tan poc temps hagi perdut aquella amplitud d'esperit colonial que fa que acollim qualsevol europeu com un igual, com un germà, a qui devem respecte, ajuda, hospitalitat, sense que prenguem la precaució de demanar-li els antecedents penals ni el nom? Prendré com a model, ara, el meu antic propietari de Castres que, uns dies abans de la meua partença cap a la Indoxina em declarava: «S'han presentat uns nous llogaters per al seu immoble. Però no els he volgut. No els conec de res! Venen de Castelnaudary!». Que potser necessito saber d'on ve l'home que tinc davant, si és o no doctor en medicina i si té o no té allò que anomenem un passat? N'he de tenir prou de veure que és blanc i que, millor encara, que és un colonial, per tant, un blanc que ha viscut entre negres o orientals.

Aquestes sanes reflexions varen provocar en mi un canvi d'actitud que no va passar inadvertit al meu interlocutor. El

seu rostre va abandonar la tensió que l'havia separat de mi durant molta estona. Va apropar la seva cadira a la meva. Em va parlar de l'Alt Tonquín i, sobretot, de la província de Son La, de la qual em va descriure alguns paisatges amb tot detall i amb vehemència.

—Vostè té feblesa per Tonquín, vostè que només ha viscut en ciutats i que només s'ha introduït en la selva com a caçador o vianant. Però Tonquín s'estima encara més quan s'ha passat anys en algun d'aquells benaurats racons perduts, dels quals diuen que si un blanc vol veure-hi un altre blanc ha de mirar-se a si mateix al mirall. A Hanoi, Saigon, Phnom Penh encara us hi segueix Europa, Europa amb les seves lleis, les seves normes i els seus costums. A la selva, s'hi du una vida completament diferent, una vida de salvatges, lliure, àmplia, orgullosa, mentre que la que es du a ciutat està farcida de servituds, limitada per les concessions, coartada pels compromisos. A la selva cadascú és amo del seu destí, només hi depenem de la naturalesa, de la qual acceptem de grat els decrets perquè sabem que són ineluctables. Cadascú es crea la pròpia vida. No la rebem de mans d'una administració meticulosa.

—Vostè enyora la colònia encara més que jo. Per què no hi torna amb mi?

—Prou que ho voldria; però és impossible!

—Té negocis que el retenen a França?

—No. Els meus negocis consisteixen a cobrar títols. Tanmateix a la Indoxina hi ha bancs. És qüestió de salut!

—El fetge?

—El fetge, la melsa, el cor, tot plegat! Un paludisme maligne, que no coneixeu al delta i que no poden tractar ni la quinina ni l'arsènic.

—I aquí no en pateix?

—Ja no. Però tan bon punt torno a posar els peus a la Indoxina torno a tenir atacs terribles.

—És ben estrany!

—Sí que ho és. Els metges no s'ho expliquen.

Mirava el pom del seu bastó. Del seu rostre jo només en veia el front solcat per dos plecs verticals.

Va sospirar; tot seguit, es redreçà i digué:

—És una cosa terrible que determinats països us resultin inhabitables alhora que no podem viure enlloc més.

Vaig acompanyar-lo fins a la reixa. Tots dos callàvem, sumits en una mateixa tristesa, ell que pensava en la prohibició que se li imposava i jo preocupat per la idea de no poder-me lliurar d'una catàstrofe semblant.

Al moment d'acomiar-se, va dubtar un instant, després em demanà permís per poder venir a conversar amb mi, de tant en tant, en les setmanes que faltaven per a la meua partença. A l'hotel s'avorria i li feia molt plaer poder xerrar amb algú que hagués estat a les colònies. Vaig encoratjar-lo que vingués tant com volgués. Va tornar gairebé cada dia. Arribava cap a les dues i se'n tornava a la nit. Gairebé només parlàvem de la Indoxina. Moltes vegades vaig voler canviar

de conversa. ¿És decent cantar les delícies d'un edèn davant d'algú que n'ha estat foragitat? Aleshores sentia que perdia la seva atenció. I ell mateix, des del moment en què li donava la paraula, tornava obstinadament la conversa a un tema que devia resultar-li cruel.

No se li exhaurien mai les anècdotes sobre els costums, les supersticions, les pràctiques religioses d'ètnies, de les quals no només els francesos de França, sinó també els colonials que viuen a les ciutats, no coneixen ni els noms.

Un dia em va dir:

—Sovint, sento dir al meu voltant les colònies és un tema banal, molt vist. La Indoxina? Qui no ha anat a la Indoxina? Hi ha carreteres precioses arreu. Podem creuar-la en cotxe! Hi trobem palaus, cafès, locals de ball, com a França, com arreu. És una província de França, un xic llunyana.

»En realitat, mai no s'han conegut més malament les colònies que a partir del moment en què tothom pretén conèixer-les. Abans, almenys, hi havia la prevenció que eren països estranys. La gent escoltava amb interès, amb deferència, allò que en deien els que hi passaven la vida. Ara que moltíssima gent hi va per fer-hi un tomb, els colonials només poden fer que callar. Si un colonial obre la boca, l'interrompen, “Sí, sí, ja ho sé... X ja m'ho ha explicat”, o bé, “Em sorprèn, Z m'ha dit just el contrari. I ell hi ha estat, eh!”.

»Què han vist, doncs, de la Indoxina, tots aquests turistes tan xerraires? La carretera colonial número 1. Però, la carretera

colonial número 1 té, des de la porta de la Xina fins a la frontera de Siam, una mica més de 3.000 quilòmetres. Posem que tingui 10 metres d'ample. Això fa 30 quilòmetres quadrats dels 700.000 de la superfície total; és poc, sobretot si pensem que, en aquesta carretera on podem circular a 80 quilòmetres per hora, només hi ha europeus o bé asiàtics europeïtzats. Els europeus no són gaire interessants, ni tan sols a Àsia. I pel que fa als asiàtics que imiten els europeus, encara en són menys, d'interessants. Tot això ja no s'assembla a res i, si s'assembla a alguna cosa, és a alguna cosa gens bella.

»Jo, que he passat per senders on ni una cabra no gosava passar, sé el que és Àsia. Vaig mesurar la distància que la separa d'Europa. En mi hi ha una mica de l'ànima asiàtica. I ja mai més no podria sentir ni pensar com un europeu.

»Sí, ja ho sé: això es considera una decadència, una mena de regressió! Que potser la superioritat d'Europa sobre Àsia no és visible i palpable? Però precisament la qüestió és saber si el visible existeix per ell mateix. Pel que fa a mi, estic convençut que és només una part ínfima —la més superficial i la menys important— de la realitat, i que està embolcallat, desbordat i dominat per l'invisible. Àsia ho sap, això. Europa ho sabia fa molt temps, però ho ha oblidat. De totes dues, la primera és la més sàvia.

Moltes vegades va reprendre aquestes teories, però per a ell, com per a moltes intel·ligències refinades, eren només un simple joc de l'esperit. Les desenvolupava amb una vehemència

febrosa: dels ulls li sortien reflexos que semblaven venir d'aquell món invisible, del qual proclamava l'existència; la seva veu s'alterava, assolia sonoritats ben singulars, llençava esclats bruscos i, de sobte, llanguia, esdevenia tan sols una bufada articulada, per enfonsar-se, finalment, en un silenci emotiu, al fons del qual jo veia que el seu pensament encara continuava per damunt de les fronteres d'allò que és possible expressar. És poc si dic que creia fermament en la veritat d'aquestes paradoxes; d'alguna manera, les vivia; eren una part del seu jo.

D'altra banda, mai no em parlava dels seus mitjans de subsistència. Al cap de tres setmanes de converses gairebé quotidianes, només sabia una cosa d'ell: que era molt ric. Però desconeixia el seu passat i l'origen de la seva fortuna. Aquest halo de misteri en el qual se submergia la seva persona, aquest ressò curiós que emetien algunes de les seves frases em seduïen i m'inquietaven alhora. Exercia sobre mi la mateixa mena d'atracció que les ànimes indígenes, en les quals valoro, per damunt de tot, allò que m'oculten. Només allò que se m'escapa m'atrau.

A més, m'empenyia cap a ell una simpatia més franca i més banal. Sota una aparença adusta, amagava una sensibilitat delicada, que les paraules més innocents traïen, però que de seguida copsava les més mínimes intencions benivolents, els més insignificants gestos de cordialitat i que en tot moment feia que els agrais amb un mot, amb una actitud, amb un somriure, que resultava difícil que no emocionessin. Va tenir

cura de la filla de la serventa amb una dedicació comparable a la seva competència, una competència extraordinària, que no puc no lloar, ni que vingui d'algú profà com jo. I quina alegria no va tenir quan va constatar la curació gairebé completa! Em feia l'efecte que, havent estat condemnat a una existència solitària, havia acumulat reserves d'afecte i només demanava poder-les oferir. Manifestava cap a mi i els meus una amistat que traduïa amb mil deferències, amb mil atencions; només que em veia, se li il·luminava la cara. Avançava cap a mi amb els braços estesos i amb un impuls de tota la seva persona. De vegades, mentre em parlava, m'agafava la mà i me la premia, me la premia entre les seves. Aquestes demostracions m'afalagaven i em corprenien, sobretot perquè venien d'algú que no semblava pas prodigar-se.

La partença se m'afigurava menys desitjable, des que m'havia adonat de l'afecte de què em veuria privat. De manera que em vaig ficar al cap de convèncer Serbozat que vingués amb mi. Cada dia feia l'intent. La resposta sempre era la mateixa: el seu estat de salut el retenia a Europa. Jo multiplicava les temptatives; sentia que la seva resistència començava a cedir i estava segur d'obtenir la victòria.

—Me'n vaig divendres que ve al migdia amb el *Cap Tourane* —li vaig anunciar un dia, sobtadament, al moment que baixava del seu vehicle.

I li vaig mostrar el telegrama que m'havia dut la notícia. Em va escoltar sorprès, va llegir aquell paper blau diverses

vegades com si no n'entengués el contingut, tot seguit va romandre en un silenci trist, que no vaig gosar trencar.

—Vet aquí que ja està content —va dir després amb un deix de retret en la veu.

—Content —vaig dir—, molest, sens dubte. Però n'estaria molt més si vingués amb mi.

No va respondre i jo hi vaig tornar:

—A veure... qui us impedeix de tornar allà? Un tema de salut? Però a partir del retorn de la Indoxina ha estat cuidant-se bé! Vostè mateix em va assegurar que no havia tingut cap més excés de febre des de feia temps. Això és un indicatiu que està curat. Per què no córrer el risc?

—L'he corregut més d'una vegada, el risc. Però tan bon punt arribava a Saigon, el mal tornava.

—I no podria tornar-ho a provar?

Reflexionava, amb la mirada baixa, mentre amb el pom del bastó traçava signes estranys en la grava del camí.

Va alçar el cap i m'etzibà amb un to alegre:

—Defensa ben malament els seus interessos de propietari! Que no estic emparaulat amb vostè per un compromís formal?

—No es preocupi —vaig respondre— per aquest tema secundari! El plaer que vingués amb mi compensaria àmpliament el dany material que podria tenir per la pèrdua d'un llogater. D'altra banda, no hi haurà dany material. Hi ha uns anglesos que han vingut aquest matí a visitar la casa. Se la quedarien tot l'any de bon grat, però només l'habitarien en l'estació dels banys.

—Ja els ha dit que estava llogada?

—Els he dit que estava en converses amb una altra persona, però que aquesta altra persona probablement canviaria d'opinió i se n'aniria a un llarg viatge. Aquest vespre vindran a rebre la resposta definitiva.

—No està bé que em tempti d'aquesta manera!

—Si temés que li passés alguna cosa desagradable, li asseguro que no li hauria pas fet la proposta, malgrat la satisfacció que tindria de poder viatjar en la seva companyia.

Va mirar-me als ulls. Vaig sentir que no era tant per assegurar-me la seva amistat agraïda, com per obtenir de mi la seguretat que li mancava.

—Ja està! —vaig dir—. Ve amb mi!

—Potser... En tot cas, de moment, he de deixar-lo. D'aquí a dues hores seré a Marsella. Hi vaig a veure si encara és possible tenir plaça en el *Cap Tourane*.

—Cap dubte en aquest sentit. Fins aviat!

—Fins demà!

Va tornar a pujar al vehicle i per la porta que la meva mà esquerra havia obert va fer adeu amb el braç llarga estona, fins al revolt, amb la mà dreta a l'alçada del front en un gest que recordava la graciosa salutació familiar de les noies annamites.